

регулятивні дії, у випадку їх навмисного використання одним з учасників інтеракції для затримки переходу до фінальної (завершальної) фази спілкування.

Перспективним вважаємо аналіз завершального етапу розмикання комунікативного контакту та етапу розмикання фізичного каналу зв'язку.

SUMMARY

This article deals with the problem of pre-final contactbreaking metacommunicative blocks, their categorization in modern English belles-lettres dialogue farewell discourse. The linguo-cognitive character of pre-final linguistic facilities is studied. With the help of pre-final metacommunicative blocks we can prepare and sometimes finish dialogic interaction. Their optional or obligatory presence, depending on the situation of intercourse, social status of communicators, is analysed.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Почепцов Г.Г. Фатическая метакоммуникация // Семантика и прагматика синтаксических единиц. Сб.ст. Калинин: КГУ, 1981. – С.52-60.
2. Чхетиани Т.Д. Лингвистические аспекты фатической метакоммуникации. Автореферат на соискание ученой степени к.ф.н. – Киев: КГПИ ин.яз., 1987. – 24с.
3. Матюхіна Ю.В. Розвиток системи фатичної метакомунікації в англійському дискурсі XVI – XX ст.: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харківськ. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Харків, 2004. – 20с.
4. Девкин В.Д. Метакоммуникация // Иностранные языки в школе. – 1987. -№5. – С.32-36.
5. Девкин В.Д. Типология метакоммуникативных высказываний разговорной речи // Всесоюзная научная конференция «Коммуникативные единицы языка». – М.: МГПИИЯ, 1984. – С.42-45.
6. Чаптыкова А.А. Прагматическая характеристика метакоммуникативных высказываний английской разговорной речи. АКД. Л., 1987. – 16с.
7. Böttcher W. Metakommunikation. Überlegungen zum Problem gestörter Kommunikation im Deutschunterricht // Diskussion Deutsch. - №24. - 1975. – S.379-398.
8. Meyer-Hermann R. Metakommunikation (kleines Lexikon der Linguistik) // Linguistik und Didaktik. – 1976. – Н. 25. - S.83-86.
9. Маликова О.В. Функциональная семантика метакоммуникативных языковых единиц // Прагматические аспекты функционирования языковых единиц. – М.: Институт языкознания АН СССР, 1991. – С.121-122.
10. Гурочкина А.Г. Фатическая коммуникация // Текст как объект изучения и обучения: Межвуз. сб. научн. трудов. – Псков, 1999. – С.83-91.
11. Драздаускене М. – Л.А. Контакттоустанавливающая функция речи: Автореф. дис... на соиск. уч. ст. канд.филол.наук / М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1970. – 10с.
12. Гольдин В.Е. Этикет и речь. – Саратов: Саратовск. гос. ун-т, 1978. – 112с.
13. Формановская Н.И. Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты. – М., 1982. – 126с.
14. Жумагулова Б.С. Категория контактности между партнерами коммуникации // Сб.научн.тр. Моск. пед. ин-т ин. яз. им.М.Тореза. - М. - 1983. - Вып.209. – 23с.

МЕТАФОРИЧНА ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ (на матеріалі англомовних анафоричних займенників)

А.П. Мартинюк

Стаття аналізує вербалізацію маскулінних та фемінінних стереотипів фрагментами англомовного дискурсу, що містять приклади метафоричної персоніфікації, втіленої анафорами HE і SHE, що співвідносяться з антецедентами неособи. Зроблено висновок про те, що з погляду чоловіка як суб'єкта дискурсу прототипові чоловічі якості охоплюють високий інтелектуальний, фізичний і вольовий потенціал, а прототипові жіночі якості – непередбачуваність, що тать небезпеку, і красу; відповідно, до розряду еталонних жіночих якостей віднесено передбачуваність, поступливість, дбайливість, ніжність, сексуальність. З погляду жінки як суб'єкта дискурсу прототипові чоловічі якості охоплюють зовнішню непоказність і безпорадність, а еталонні – стабільність і надійність.

Метою статті є аналіз відображення маскулінних та фемінінних стереотипів у фрагментах англомовного публіцистичного та побутового (за транскриптами

М. Магіо [1]) дискурсу, що містять приклади метафоричної персоніфікації, втіленої анафорами *HE* і *SHE*, співвіднесеними з антецедентами неособи. Ця персоніфікація відома в англійській мові як “pronoun switch” (“займенникове зрушення”).

Феномен персоніфікації може мати риторичну або соціокультурну мотивацію. Риторична персоніфікація становить собою особливий стилістичний прийом, свідомо застосований суб'єктом дискурсу для досягнення більшої виразності висловлювання. Як правило, вона не пов'язана з соціокультурними ціннісними орієнтирами, порівн.:

(1) *Zimmerman claimed that West Germany had achieved her aims.*

(The Guardian, Mar., 22, 1985, p. 4)

Набагато більший інтерес для дослідження становить соціокультурна метафорична персоніфікація, оскільки вона пов'язана з категорією оцінки й відбиває систему аксіологічних орієнтирів англійської культури в цілому та чоловічих/жіночих зокрема. Результати аналізу фрагментів дискурсу, що містять приклади соціокультурної метафоричної персоніфікації, дозволяють виділити чоловічу й жіночу метафори, тобто асоціативні зв'язки, що розкривають зміст категорій маскуліності та фемініності крізь призму чоловічої й жіночої свідомості. Метафори, що характеризують чоловіка й жінку як самостійних суб'єктів дії, позначаємо як *суб'єктні*, а метафори, що характеризують чоловіка й жінку в їх відношенні один до одного, – як *суб'єктно-об'єктні* чи *суб'єктно-суб'єктні* в залежності від розподілу семантичних ролей референтів чоловічої та жіночої статі у відповідних фрагментах дискурсу.

До базових *чоловічих суб'єктних метафор*, що є підґрунтям персоніфікації антецедентів неособи за допомогою анафора *HE*, зараховуємо наступні: “чоловік → вище призначення”, “чоловік → доблесть/ героїзм/ сила/ мужність/ агресивна сексуальність”, “чоловік → інтелект”.

В англійській культурі, як і в більшості інших маскулінних культур світу, Бог постає в образі чоловіка, порівн. *God the Father and the Son* (Бог Батько і Бог Син). Відповідно, антецедент *God* регулярно співвідноситься з анафоричним займенником *HE*. Ангели також постають в чоловічому образі, свідченням чого є їхні імена, порівн.: *Gabriel, Michael*. Відповідно до постулатів прескриптивних граматик, “про вищі стосовно людини істоти говорять у чоловічому роді на підставі їхньої гідності” [*beings superior to man are referred to as male on account of their dignity* – 2: 804].

Героїзм також асоціюють з чоловіком. Цікаво, що антецеденти, які позначають прибульців та інших надприродних істот, можуть співвідноситися як з анафором *HE*, так і з анафором *SHE*. Однак, прибульці-герої, як правило, постають в образі чоловіка, порівн. (з реклами фантастичного кінофільму) *He is totally alone. He is 3 million light years from home.*

Такі якості, як *доблесть, хоробрість, сила, мужність, агресивна сексуальність* сприймають як надбання чоловіка, порівн.:

(2) (репортер про собаку, стаття тварини невідома): *The barking of the dog awoke the neighbourhood. If not for this the prowler would have gone unnoticed. The dog is the hero of the neighbourhood since he saved the day.* (Appendix, p. 38)

(3) *A machine designed for the alpha male. The Triumph Speed Triple is so macho, he could play Rambo*”, says Tim Luckhurst. Earlier versions of speed Triple had such luminous sex appeal it was cast in films including the Matrix and Johnny English. The 2005 version feels ready to audition as a replacement for Rambo.

(The Independent, Mar. 15, 2005, p. 8)

Уявлення про високий інтелект чоловіка виявлене у вживанні анафора *HE* з антецедентами-назвами комп'ютерів [3, 68], порівн.:

(4) *Your all-talking all thinking computer friend may still be far away, but he is already learning to read.* (The Guardian, Aug. 16, 1985, p. 37)

Очевидно, стереотипне уявлення про чоловіка як власника високого інтелекту реалізоване в тому, що комп'ютерам дають чоловічі імена, порівн.: *ERNIE*, *DESMOND* [4, 157].

Персоніфікація антецедентів неособи за допомогою анафора *SHE* здійснюється на підставі таких суб'єктних метафор: “жінка → краса”, “жінка → мініатюрність”, “жінка → небезпека”, “жінка → сексуальна розкутість”.

Метафора “жінка → краса” найчастіше має місце за персоніфікації транспортних засобів, порівн.:

(5) *The star of the show is the Desert Queen herself, a steam locomotive, all polished brass and coats of arms... Her retinue of coaches are of the highest pedigree.*

(London Evening Standard, Mar. 2, 1982, p. 16)

(6) *Man! She's a beautiful boat* (Appendix, p. 36)

(7) *She's the most beautiful plane up!* (Appendix, p.36)

Асоціювання транспортних засобів, а також будь-яких інших пристроїв і механізмів, якими можна керувати (умикати, вимикати, програмувати, удосконалювати, ремонтувати тощо), з жінкою може бути пов'язане з бажанням чоловіка здійснювати контроль над жінкою як сексуальним партнером. У такому ракурсі жінка виступає скоріше в ролі сексуально привабливого об'єкта, ніж суб'єкта. Отже, і чоловічу метафору “жінка → краса” можна визначити як суб'єкту лише з зазначеними застереженнями. Цікаво, що комп'ютер, який також належить до машин, якими можна маніпулювати, асоціюють не тільки з чоловіком, але й з жінкою, але вже не в ракурсі високої технологічності, порівн. (4), а в ракурсі його значення для чоловіка як робочого інструменту, з яким він проводить багато часу. Комп'ютер перетворюється в компаньйонку, що заміняє чоловікові дружину чи подругу, які стають “комп'ютерними вдовами” (*computer widows*) та здобуває “титул” “великої спокусниці, що зачаровує”, порівн.:

(8) *... great seducer...flaunting her charms.* (The Guardian, Nov., 1985, p. 43)

Отже, у цьому випадку персоніфікація відбувається вже не на підставі асоціації “жінка → краса”, а скоріше “жінка → привабливий (сексуально привабливий) об'єкт”.

Ще одна чоловіча метафорична асоціація “жінка → мініатюрність” пов'язана з такою фізичною характеристикою жінки, як “маленький розмір”. Відзначають, що антецеденти, які позначають комах, таких як бджоли, шовкопряди, співвіднесені з анафором *SHE* [5, 153].

У висловлюваннях чоловіків у побутовому дискурсі, а також у фрагментах публіцистичного дискурсу жінка асоційована з такими якостями, як *нестабільність*, *мінливість*, *непередбачуваність*, що актуалізують метафору “жінка → небезпека”, порівн.:

(9) (фермер про врожай) *The storm wrecked my whole farm. She spared nothing.*

(Appendix, p. 38)

(10) (про вітер) *She's blowing hard ... It almost blew over the tree.* (Appendix, p. 38)

(11) (репортер про ріку) *The river is rising fast. She's expected to crest at noon. She is high and swift.* (Appendix, p. 38)

(12) *The Old Hag, as the Corryvreckan whirlpool is otherwise known, is unquestionably powerful. You don't mess with her.* (Financial Times, Jan. 29, 2005, p. 6)

Описані також приклади “займенникового зрушення”, де власник машини вживає анафор *HE*, говорячи про неї, коли вона працює без перебоїв, і *SHE*, коли вона псується [6, 143].

Асоціацію “жінка → небезпека” виявлено у використанні жіночих імен і, відповідно, анафора *SHE* з назвами таких природних явищ, як урагани, порівн.: *Bessie*, *Caroline* [4, 143], хоча останнім часом урагани називають і чоловічими іменами, порівн. *Ivan*.

Той факт, що “Лохнеське” чудовисько називають жіночим зменшувальним ім'ям *Nessie*, також пов'язують з бажанням чоловіка приручити, одомашнити, скорити дике й непізнане подібно до того, як чоловік підкоряє жінку [там само].

З метафорою “жінка → небезпека” тісно пов’язана метафора “жінка → сексуальна розкутість”: швидкоплинне літо (13) чи пропонуючий безліч сексуальних розваг мегаполіс (14) уподібнено непередбачуваній, мінливій жінці-повії, порівн.:

(13) “*Summer, please, don’t go*”, *I always plead, but the stubborn old hussy just won’t listen and off she goes to do whatever it is she does when she disappears.*

(*The Independent, Sep. 25, 2004, p. 47*)

(14) *When the sun goes down it’s time for Edinburgh to raise her hemline, don her kitten heels and get ready to face the music. With a host of new bars, restaurants and nightclubs the city is fast becoming a lady of the night.*

(*Birmingham Post, May 15, 2002, p. 20*)

Ця ж метафорична асоціація лежить у підґрунті назви човна у (15), і, можливо, літака у (16), порівн.:

(15) *One of the boats is called the Strumpet which, according to the dictionary, means adulteress, fornicatress, hussy, loose woman, slut and trollop.*

(*Sunday Mirror, Apr. 10, 2005, p. 14*)

(16) *The aircraft, with its freshly painted logo of a Hawaiian woman on the tail fin, was about to be delivered to Hawaiian Airlines. On Friday the 12th largest US carrier filed for Chapter II bankruptcy, however. Its collapse leaves Boling’s finance arm with an inevitable dilemma: renegotiate the lease terms, or whitewash the painted lady and try to fund another buyer.*

(*Financial Times, Mar. 26, 2003, p. 17*)

Когнітивна операція, що є підґрунтям чоловічої суб’єктної метафори й визначає вибір анафорів *HE* і *SHE*, укладається в одні й ті ж типи фрейму, розрізновані лише смисловим наповненням слотів: предметний фрейм і компаративний фрейм подоби: [ЩОСЬ референт *X* є *ТАКЕ* якість: *таке*, що має вище призначення / доблесне / мужнє/ агресивно сексуальне/ володіє високим інтелектом → ЩОСЬ референт *X* є немовби *ХТОСЬ ЧОЛОВІК* → корелят *HE*]; [ЩОСЬ референт *X* є *ТАКЕ* якість: *красиве* / маленького розміру / непередбачуване/ сексуальне → ЩОСЬ *X* є немовби *ХТОСЬ ЖІНКА* → корелят *SHE*]. Зв’язок між фреймами здійснювано на підґрунті пресупозиційного фонду суб’єкта дискурсу, який є підставою для відповідних індуктивно-ймовірнісних інференцій і їх верифікації під час розгортання дискурсу.

До *чоловічих суб’єктно-об’єктних метафор* слід, насамперед, зарахувати метафоричні асоціації, пов’язані з уживанням анафора *SHE* з антецедентами-назвами машин, механізмів, приладів, інструментів, якими можна маніпулювати. Ця метафора сягає корінням часів перших мореплавців. Перші письмові свідчення про вживання анафора *SHE* з антецедентом *ship* належать до XIV століття [4, 150-153]. У довгих мандрівках удалині від дому корабель заміняв мореплавцю дружину й дім і викликав почуття гордості й ніжності, у результаті чого кораблям часто давали жіночі імена. Згодом ця асоціація поширилася на всі транспортні засоби, космічні кораблі та всі види механізмів, керованих людиною. Очевидно, що в діячій суб’єктно-об’єктна гендерна метафора спирається на історично сформовану опозицію гендерних ролей *добувач/годувальник :: охоронниця домашнього вогнища*. У сучасному дискурсі ця опозиція репрезентована метафорами “жінка → об’єкт маніпулювання” :: “чоловік → суб’єкт, що маніпулює”.

Значенний метафоричний зміст відбитий у фрагментах дискурсу (17) і (18), порівн.:

(17) *His ‘love’ is a 58-foot motor yacht in her 60th year, called Seaway. The story of Robert and Seaway is a classic romance. He saw her, fell for her, lost her and found her at last...He said: “She’ll be sold at about J 250.000...”*

(*London Evening Standard, Feb. 10, 1987, p. 17*)

(18) *Dear Steve, Bess was nothing but trouble so I ditched her. OK, I know she’d been with me for a while, but she was losing me a fortune. Now, I’ve got my eye on a lovely XRZi.*

(*London Underground, Feb. 1993, p. 8*)

У референтній ситуації, актуалізованій фрагментом (17), присутні два основних актанти, здатні до референції: референт особи чоловічої статі, *Robert*, і референт неособи, яхта *Seaway*. Останній метафорично персоніфікується в референта особи жіночої статі за допомогою анафора *SHE/HER*. Семантичні ролі актантів *Robert* і *Seaway* співвіднесені як агенс і пацієнс. Активний агенс виконує серію дій, об'єктом яких є пасивний пацієнс (*saw, fell for, lost, found, will be sold*). Ситуація подана як класична любовна історія (*classic romance*), що може мати місце між чоловіком і жінкою.

Фрагмент дискурсу (18) містить три основних референціальних актанти: референта особи чоловічої статі *I* і два референта неособи: автомобіль, персоніфікований за допомогою жіночого імені *Bess* і анафора *SHE/HER*, та автомобіль, позначений *XRZi*. Актант *I* співвіднесений з актантами *BESS/SHE/HER* і *XRZi* як агенс і пацієнс. Статева приналежність референта особи, позначеного особовим займенником *I*, і метафорична персоніфікація референта *XRZi* установлюються на підставі імовірнісних інференцій у межах прагматичної пресупозиції, що містить, крім недостатніх для інтерпретації мовних знань, соціокультурні знання про те, що модель поведінки референта *I*, подана фрагментом дискурсу (18), в англomовному соціумі є типовою для чоловіка, а референта *XRZi* – для жінки. Типова ситуація розвитку стосунків між чоловіком і жінкою закріплює за чоловіком роль активно діючого суб'єкта, який одноосібно приймає рішення про розрив/установлення стосунків з жінкою (*ditched her – got my eye on*), тобто маніпулює нею. Жінці, яку можна обміняти на новий, зовні більш привабливий об'єкт (*lovely*), незважаючи на тривалий зв'язок (*been with me for a while*), приділено роль пацієнсу, об'єкта маніпулювання. Вона отримує додаткові негативні характеристики як об'єкт, що приносить незручності (*nothing but trouble*), вимагає фінансових затрат (*losing me a fortune*). У ситуації є ще один учасник, адресат *Steve*, до якого звертається адресант-агенс. Обидва актанти – референти чоловічої статі, комунікативна взаємодія між ними, актуалізована фрагментом (18), також є типовою взаємодією між чоловіками, що тематизують інтимну сферу взаємин статей.

У побутовому усному дискурсі метафора “жінка → об'єкт маніпулювання” :: “чоловік → суб'єкт, що маніпулює,” простежувана в антецедентах-назвах будь-яких механізмів, інструментів і просто предметів, порівн.:

(19) (слюсар про ключ, що застряг у замку) *That's why she's so hard to turn.*

(Appendix, p.38)

(20) (декоратор, що знімає зі стін старі шпалери) *It won't take long to strip her.*

(Appendix, p.21)

Висловлювання (19) – (20) відбивають бажання чоловіка маніпулювати жінкою як сексуальним об'єктом, цілком її контролювати, володіти нею, про що свідчить семантика динамічних предикатів, що позначають дії суб'єкта (чоловіка-агенса), спрямовані на персоніфікований об'єкт (жінку-пацієнс), порівн.: *turn her, strip her*.

Когнітивні операції, що є підґрунтям чоловічої суб'єктно-об'єктної метафори, складніші, ніж ті, котрі визначають зміст суб'єктної метафори. Вони спираються на акціональний фрейм [ХТОСЬ референт ЧОЛОВІК діє на ЩОСЬ референт Х (як агенс на пацієнс)]. Інференція [ЩОСЬ референт Х є немовби ХТОСЬ ЖІНКА] виникає на ґрунті семантики предикатів, що тематизують відносини між агенсом і пацієнсом. Ці дієслівні предикати активують у свідомості суб'єкта дискурсивну ситуацію інтимних стосунків чоловіка й жінки, де чоловік виступає в ролі активного, агресивного сексуального партнера, що приймає рішення, а жінка – пасивного, що підкоряється.

У маскуліному соціумі чоловіча сексуальність є істотним компонентом маскуліності й утіленням усіх її традиційних цінностей: агресивності, розкутості, любові до ризику, експерименту й навіть схильності до насильства стосовно жінки. Для жінки, навпаки, нормою є сексуальна пасивність. Саме такі ціннісні орієнтири визначають типізоване знання про чоловічу й жіночу сексуальність, що становить культурний контекст англomовного дискурсу. Воно і є підставою для імовірнісних

інференції у вигляді компаративного фрейму подоби [ЩОСЬ референт Х є немовби ХТОСЬ ЖІНКА → корелят SHE].

Базова суб'єктно-об'єктна метафора “чоловік → суб'єкт, що маніпулює” :: “жінка → об'єкт маніпулювання” може трансформуватися в суб'єктно-суб'єктну у фрагментах дискурсу, де жінка метафорично подана не тільки як об'єкт, але й суб'єкт дії. Як правило, активність суб'єкта-жінки є частиною любовної гри, порівн.:

(21) *Together we work the highways, she coddling me with her bucket seats and flow of warm air and I trying to keep her saucy little nose pointed in the right direction and her wheels, firmly on the road.* (Appendix, p.39)

Фрагмент побутового усного дискурсу (21) становить опис адресантом-чоловіком своїх відчуттів від поїздки на старій машині. Він містить два здатних до референції актанти: актант I – референт чоловічої статі й актант SHE – персоніфікований референт-автомобіль. Семантичні ролі обох актантів можна визначити як агентивні. Однак, обоє агентів, впливаючи один на одного, одночасно є не тільки суб'єктами, але й об'єктами дії. Провідна роль належить актанту, співвіднесеному з референтом чоловічої статі: саме він забезпечує рух автомобіля, асоційованого з актантом-жінкою, у потрібному напрямку (*trying to keep her ... nose in the right direction and her wheels, firmly on the road*). Роль актанта, співвіднесеного з референтом жіночої статі, є допоміжною. Вона полягає в забезпеченні комфортного стану чоловіка (*she coddling me*). Симптоматичні і статичні предикати актанта-жінки: *little* (актуалізує метафоричну асоціацію “жінка → мініатюрність”) і *saucy* (актуалізує асоціацію “жінка → сексуальна привабливість”).

У наведеному нижче фрагменті дискурсу (22) музичний інструмент, гітара, персоніфікований як жінка, сексуальний партнер чоловіка, порівн.:

(22) *Gary Karr drapes an arm around Koussy, his constant companion for 11 years, and gives her a playful squeeze “She’s very excited at the moment”, he says. “She’s in a state of ecstasy every time I hold her”. His small white hands caress Koussy’s slender neck... Gary Karr, the world’s greatest classical double bass player enjoys a joke... “She’s very feminine, and playing her is so sexual you cannot believe it. She vibrates with tremendous intensity against my leg, my stomach, my hands”.*

(The Guardian, Dec. 31, 1986, p. 42)

У фрагментах (21) і (22) активність персоніфікованого актанта-жінки виявлена, головним чином, у відповідь на дії актанта-чоловіка. Семантичні ролі обох актантів можна назвати бенефіціантними.

У фрагменті дискурсу (23) експліцитно поданий лише один із взаємодіючих актантів-бенефіціантів, машина, персоніфікована як жінка-сексуальний партнер, однак цього досить для відновлення всієї референтної ситуації, подібної до (21) і (22).

(23) (реклама нової моделі машини) *She handles like a dream.*

На когнітивному рівні суб'єктно-суб'єктна метафора спирається на “обопільно спрямований” акціональний фрейм [ХТОСЬ референт ЧОЛОВІК діє для ЦЮСЬ референт Х ТАК (як агент для бенефіціанта)] і навпаки [ЩОСЬ референт Х діє для ХТОСЬ референт ЧОЛОВІК ТАК (як агент для бенефіціанта)]. Дієслівні предикати агентів активують у свідомості суб'єкта дискурсу ситуацію інтимної близькості чоловіка й жінки, що виступають у ролі сексуальних партнерів, яка є підставою для інференції [ЩОСЬ референт Х є немовби ХТОСЬ ЖІНКА → корелят SHE].

Жіноче “бачення світу” дещо відрізняється від чоловічого. До базових *жіночих суб'єктних метафор*, що виділяються на підставі результатів аналізу випадків персоніфікації антецедентів неособи за допомогою анафора HE, зараховуємо “чоловік → дитя”; “чоловік → безпорадність”, порівн.:

(24) (про торгову марку мила, що пішла з ринку) *I remember him. That was a nice little one!* (Appendix, p. 41)

(25) (про папугу) *There’s a California poppy! What’s he doing up here all alone? Will you look at that crazy bird? He’s going to break his wings beating them against the window like that.* (Appendix, p.41)

Ще одну асоціацію, що керує маскулінною персоніфікацією, можна визначити як “чоловік → дефіцит краси”. Причому це уявлення, як правило, реалізоване в протиставленні метафори “жінка → краса”, порівн.:

(26) (про собаку) *A: I have never seen such an ugly looking mutt in all my life. Look at those **strangely** whiskers **he** has.*

*B: That dog is **female**.*

A: I can't see how that could be! (Appendix, p.37)

Становить інтерес той факт, що в картотеці дослідження, за винятком жіночої метафори “жінка → краса”, не зареєстровано прикладів, що відбивають жіноче уявлення про фемінінність у термінах суб'єктної метафори. Що стосується змісту жіночої метафори “жінка → краса”, то він відрізняється від аналогічної чоловічої відсутністю імплікацій сексуальності й акцентуацією краси як естетичної сутності, а також тим, що ця метафора, як правило, протиставлена метафори “чоловік → дефіцит краси”.

На когнітивному рівні жіночу суб'єктну метафору забезпечують ті ж типи фреймів, що й чоловічу, а саме предметний і компаративний подоби: [ЩОСЬ референт Х є ТАКИЙ: безпомічний/непоказний → ЩОСЬ референт Х є немовби ХТОСЬ ЧОЛОВІК → корелят *HE*]. Каузативний зв'язок між фреймами спирається на пресупозиційний фонд жіночої свідомості з фемінінними ціннісними орієнтирами, які відрізняються від маскулінних, що є підґрунтям традиційних патріархальних гендерних стереотипів, доміантних у маскулінному соціумі. Маскуліні цінності визнають культ успіху, сили, раціональності, інтелекту, допускають агресію та насильство. Звідси в чоловічій свідомості еталонному чоловікові властиві такі характеристики, як високий інтелектуальний, фізичний потенціал, впевненість у собі, настирність, агресивність, сміливість. Фемініні цінності засновані на культурі турботи про інших та стабільності. Звідси, крім доміантних культурних цінностей, нав'язуваних жінці соціумом, які вона змушена усвідомлювати і враховувати, щоб адекватно реагувати на ситуацію, у жіночій свідомості існують маргінальні фемініні ціннісні орієнтири, що культивують милосердя й симпатію до слабких, турботу та ніжність, терпимість та пов'язують красиве з маленьким, непоказним, безпомічним.

У підґрунті *жіночої суб'єктно-об'єктної метафори*, як і чоловічої, є персоніфікація машин, механізмів, канцелярського приладдя, музичних інструментів, однак уподібнюються вони вже не жінці, а чоловікові, порівн.:

(27) (про скрипку) *I felt as if my pet had died. When we were alone, I checked him out all over and he looked fine and “fit as a fiddle”* (Hello!, Apr.8, 1995, p. 5)

(28) (про велосипед) *I was going to give him a name. But after two blowouts what can I call it.* (Appendix, p. 34)

(29) (про машину) *He's an awfully nice little boy. He's never had a flat tyre.* (Appendix, p. 41)

Можна виділити також *суб'єктно-суб'єктну жіночу метафору*, де обидва референціальні актанти постають як активні агенси, здатні до виконання дії, порівн.:

(30) (про друкарську машинку) *What the hell is the matter with this thing? It won't work for me! He usually is not like this.* (Appendix, p.35)

Подібність між чоловічою та жіночою метафорою лише поверхова. Жіноча метафора має інше соціокультурне і психологічне підґрунтя. Чоловіча метафора стосується сфери інтимних стосунків статей: чоловік сприймає жінку як об'єкт бажання чи як сексуального партнера, над яким він хотів би здійснювати повний контроль.

Суб'єктно-об'єктні динамічні предикати жіночої метафори позбавлені семантики агресивності й напору, які імплікують предикати чоловічої метафори, порівн.: *ditch, strip, turn, sell, fall for, get eye on – check all over, give*. У сполученні зі статичними предикатами *awfully nice, little* вони активують ситуацію взаємин матері й дитини. Евристично можна припустити, що підґрунтям жіночої суб'єктно-об'єктної метафори є уявлення жінки про чоловіка як про об'єкт турботи й опіки, тоді як саму себе жінка усвідомлює як суб'єкта, що здійснює цю опіку. Таким чином, опертя на

фемінінні ціннісні орієнтири в сполученні з природною потребою жінки піклуватися про тих, хто потребує турботи, як наслідок її фізіо-біологічної функції дітонородження, призводить до того, що жінка сприймає чоловіка як дитину, що потребує опіки. Це цілком відповідає основній ролі, відведеній жінці в маскулінній англомовній культурі – ролі матері й охоронниці домашнього вогнища.

На когнітивному рівні жіноча суб'єктно-об'єктна метафора спирається на акціональний фрейм [ХТОСЬ референт ЖІНКА діє на ЩОСЬ референт Х ТАК (як агенс для бенефіціанта, де агенс – турботлива мати, а бенефіціант – дитина, що потребує опіки)]. Звідси інференція у вигляді компаративного фрейму подоби [ЩОСЬ Х є немовби ХТОСЬ ЧОЛОВІК → корелят *HE*].

Аналіз фрагментів дискурсу (28)-(30) дозволяє припустити, що крім гендерних ролей “мати – дитина,” англомовна жінка метафоризує гендерні відносини в термінах “надійний партнер – партнер”. Ці імплікації не настільки чітко виражені, але все-таки тенденція персоніфікувати об'єкт, що надійно і стабільно функціонує, за допомогою анафора *HE*, а ненадійний і нестабільний – за допомогою *IT* – порівн. (28), (30) – свідчить про те, що еталонними чоловічими якостями жінка вважає *стабільність* і *надійність*, що цілком відповідає фемінінним цінностям.

Жіноча суб'єктно-об'єктна метафора спирається на “обопільно спрямований” акціональний фрейм [ХТОСЬ референт ЖІНКА діє для ЩОСЬ референт Х ТАК (як агенс для бенефіціанта), і навпаки ЩОСЬ референт Х діє для ХТОСЬ ЖІНКА ТАК (як агенс для бенефіціанта)]. З опорою на дискурсивний контекст за допомогою ймовірно-індуктивної інференції суб'єкт дискурсу персоніфікує референта Х у такий спосіб: [ЩОСЬ референт Х є немовби ЧОЛОВІК → корелят *HE*].

Таким чином, функціонування альтернативних анафорів при антецедентах конкретної референції в англомовному дискурсі відбиває/конструює стереотипні уявлення англомовного суб'єкта дискурсу про прототипові та бажані чоловічі й жіночі якості та моделі поведінки. Функціонування в дискурсі чоловічої суб'єктної й суб'єктно-об'єктної метафор, що характеризують чоловіка й жінку як самостійних суб'єктів, так і відносно одне одного, дозволяє говорити про те, що чоловік самовизначається як незалежно від жінки, так і стосовно жінки. Той факт, що в дискурсі практично відсутня жіноча суб'єктна метафора, яка б характеризувала жінку як самостійного суб'єкта, свідчить про те, що жінка самовизначається переважно стосовно чоловіка.

Соціокультурний зміст виявлених метафоричних асоціацій дозволяє сформулювати певні висновки. З погляду чоловіка як суб'єкта дискурсу прототипові чоловічі якості охоплюють високий інтелектуальний, фізичний і вольовий потенціал, а прототипові жіночі якості – непередбачуваність, що таїть небезпеку, і красу. Відповідно, до розряду еталонних жіночих якостей віднесено передбачуваність, поступливість, дбайливість, ніжність, сексуальність. З погляду жінки як суб'єкта дискурсу прототипові чоловічі якості охоплюють зовнішню непоказність і безпорадність, а еталонні – стабільність і надійність. Чоловік метафоризує міжгендерні відносини в термінах “активний – пасивний сексуальний партнер”, а жінка – у термінах “мати – дитина”.

Перспективу подальших досліджень складає аналіз соціокультурної метафоричної персоніфікації на більш репрезентативному матеріалі.

SUMMARY

The paper is a study of the masculine and feminine stereotypes reflected by fragments of English discourse containing examples of metaphoric personification verbalized by anaphoric pronouns HE and SHE used with the antecedents of non-personal reference. It is stated that from the male subjects of discourse point of view prototypical male characteristics imply high intellectual, physical and volitional potential while prototypical female characteristics embrace unpredictability, hiding dander, and beauty; correspondingly, etalon female qualities include predictability, compliance, care, tenderness, sexuality. From the female subjects of discourse point of view prototypical male characteristics involve physical ugliness and helplessness, while etalon male qualities include stability and reliability.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Appendix // Ethnolinguistics: Boas, Sapir and Whorf Revisited/ Ed. By M. Mathiot. – The Hague; N.Y.: Mouton Publishers, 1979. – P. 30-49.
2. Stanley J.P. Sexist grammar // College English. – 1978. – № 39. –P. 800-811.
3. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive grammar of the English language. – L.: Longman. – 1999. – 1779 p.
4. Wales K. Personal pronouns in present day English. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1996. – 234 p.
5. MacKay D., Konishi T. Personification and the pronoun problem // Women's Studies International Quarterly. – 1980. – № 3. – P. 149-163.
6. Mathiot M., Roberts M. Sex roles as revealed through referential gender in American language //Ethnolinguistics: Boas, Sapir and Whorf revisited / Ed. by M. Mathiot. – The Hague; P.; N.Y.: Mouton Publishers, 1979. – P. 1-30.

КАТЕГОРІЙНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ДИФУЗІЇ АНТРОПНОГО ЯДРА ЛІНГВОСФЕРИ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Р.К. Махачаєвілі

Категорійні засади аналізу дифузії антропного ядра лінгвосфери (на матеріалі сучасної англійської мови). Роботу присвячено визначенню та дослідженню низки параметрів та передумов дифузії антропного ядра у межах неолінгвотехносфери сучасного буття. Аналізу підлягають як зрушення у плані змісту, так і трансформації плану вираження лінгвальних одиниць.

Світ, що оточує людину, неосяжний. Безкінечним є розмаїття його форм і проявів. Протягом тисячоліть людство намагалось якомога повніше відобразити об'єктивну (та суб'єктивну) реальність у мові. Мова – це не просто засіб висловлення й передачі готової думки, а сила, що творить цю думку [1; 2]. Найдійовішим та найнаочнішим засобом такої рефлексії завжди було поповнення словникового складу мови за рахунок виникаючих реалій та концептів буття. За твердженням сучасних учених, все, що може зробити людина – це створити (в мові, релігії, мистецтві, науці) свій власний універсум – “символічний всесвіт”, який відкриває перед нею можливість розуміти та тлумачити, зв'язувати та організовувати, синтезувати та узагальнювати досвід людства, а також знаходити індивідуальність через прилучення до культурного космосу [3].

Наукова методологія представляє собою інгерентно амбівалентну сутність, що з одного боку конституюється фундаментальним аспектом (комплексом есенціальних та епістеміологічних засад) [4, 14], а з іншого боку – оперативним аспектом, який складає інструментарій методів. Тим самим, *методологія наукового пізнання* представляє собою не що інше як конфігурацію підходів до „вирішення” Основного Питання Філософії (ОПФ), що, у свою чергу, складається з тріумвірату параметрів:

- 1) Що є первинним, матерія чи дух (онтологічний параметр)?
- 2) Чи є пізнаваним світ (гносеологічний параметр) ?
- 3) Як визначається місце людини в світі та ставлення до нього (антропологічний /аксіологічний/ параметр)?

Зауважимо, що конструювання методології наукового дослідження, з огляду на вищезазначене, має представляти собою трирівневий процес:

I рівень – *загальна(загальнонаукова) методологія* – конфігурація вирішень ОПФ у рамках домінуючої парадигми із залученням загально філософських процедур та загальнонаукових методів наукового дослідження;

II рівень – *галузєва методологія* - конфігурація вирішень ОПФ у межах певної наукової галузі, із залученням оперативного інструментаріюослідницьких методів наданої галузі;

III рівень – *індивідуальна методологія* - конфігурація вирішень ОПФ, що визначається індивідуальною позицією дослідника як вченого та мислителя.